

MA'NO O'ZGARISHLARI TURLARI VA ULARNING SABABLARI

Yigitaliyeva Zilola Muratovna

Farg'ona davlat universiteti kata o'qituvchisi

Xusanova Zamira

Farg'ona davlat universiteti magsitranti

Annotatsiya: Ilmiy tadqiqotlarda til va terminologiyaning rivojlanishi dinamik jarayon bo'lib, bilim va innovatsiyalarning doimiy o'zgaruvchan manzarasini aks ettiradi. Ushbu maqola ilmiy nutqda yuzaga keladigan ma'no o'zgarishlarining beshta asosiy turini ko'rib chiqadi va samarali muloqot va bilimlarni tarqatish uchun ushbu o'zgarishlardan xabardor bo'lish muhimligini ta'kidlaydi. Semantik o'zgarishlardan kontseptual ta'riflarga qadar, bu tadqiqot ilmiy atamalarning ma'nolari vaqt o'tishi bilan va fanlar bo'yicha qanday rivojlanishiga oydinlik kiritadi. Ilmiy tadqiqotlardagi ma'no o'zgarishlarining nuanslarini tushunib, tadqiqotchilar murakkab g'oyalarni etkazish va ilmiy bilimlarning rivojlanayotgan tabiatiga moslashish qobiliyatini oshirishlari mumkin.

Kalit so'zlar: ma'no o'zgarishlari, ilmiy tadqiqot, semantik siljish, kontseptual qayta ta'rif, terminologiya evolyutsiyasi, kontekstual moslashuv, texnologiyaga asoslangan o'zgarishlar

Til ilmiy tadqiqotda kuchli vosita bo'lib, bilimlarni qurish, muloqot qilish va almashish usullarini shakllantiradi. Ilmiy tushunchaning rivojlanishi va yangi kashfiyotlar paydo bo'lishi bilan tadqiqot sohalaridagi atamalar va tushunchalarning ma'nolari o'zgaruvchan paradigmalarda va metodologiyalarga javoban rivojlanadi. Ilmiy tadqiqotlarda yuzaga keladigan turli xil ma'no o'zgarishlarini tan olish va tushunish orqali tadqiqotchilar samarali muloqot qilish, fanlararo bo'shliqlarni bartaraf etish va ilmiy bilimlarning rivojlanishiga moslashish qobiliyatini oshirishlari mumkin.

Ma'no o'zgarishlarining turlari:

1. Semantik siljish: Semantik siljish, shuningdek, semantik o'zgarish deb ham ataladi, so'z ma'nosining vaqt o'tishi bilan asta-sekin o'zgarishini anglatadi. Bu metafora, metonimiya, umumlashtirish, ixtisoslashtirish, melioratsiya va pejoratsiya kabi turli jarayonlar orqali sodir bo'lishi mumkin. Semantik o'zgarishlar so'zning asl ma'nosining kengayishiga, torayishi yoki butunlay o'zgarishiga olib kelishi mumkin.

2. Evfemizm: Evfemizm yumshoq yoki kamroq to'g'ridan-to'g'ri so'z yoki iborani juda qo'pol, haqoratomuz yoki to'mtoq deb hisoblash mumkin bo'lgan so'z yoki iborani almashtirishni o'z ichiga oladi. Evfemistik o'zgarishlar ko'pincha ijtimoiy yoki madaniy tabular, xushmuomalalik me'yorlari yoki muayyan tushunchalar yoki mavzularning ta'sirini yumshatish zarurati tufayli yuzaga keladi.

3. Boshqa tillardan so'zlarni kelirishi : Biir tildan boshqa tilga so'z yoki iboralarni kiritish jarayonidir. So'zlar o'zlashtirilganda, ularning ma'nolari qarz oluvchi tilning lingvistik va madaniy kontekstiga moslashish uchun moslashish, kengayish yoki o'zgartirishga duchor bo'lishi mumkin. O'zlashtirilgan so'zlar tilning lug'atini boyitishi mumkin, lekin ular mavjud til tizimi bilan o'zaro aloqada bo'lgan semantik o'zgarishlarga olib kelishi mumkin.

4. Neologizm: Neologizm til ichida yangi so'z yoki ma'nolarning yaratilishi yoki qabul qilinishini bildiradi. Ushbu yangi ixtiro qilingan atamalar ko'pincha paydo bo'lgan tushunchalar, texnologiyalar, tendentsiyalar yoki madaniy hodisalarni aks ettiradi. Neologizmlar zamonaviy ma'ruzachilar bilan rezonanslasha oladigan va tilning davom etayotgan evolyutsiyasiga hissa qo'shishi mumkin bo'lgan yangi ma'nolar yoki hislarni kiritishi mumkin.

5. Konnotatsiyadagi siljish: Konnotatsiya so'zning to'g'ridan-to'g'ri ma'nosidan tashqariga bog'liq bo'lgan emotsional yoki madaniy birlashma va ta'sirlarni bildiradi. Ijtimoiy me'yorlar, qadriyatlar yoki in'ikoslarning o'zgarishi tufayli ma'nodagi o'zgarishlar yuz berishi mumkin, bu esa so'zni qanday tushunish yoki talqin qilishda o'zgarishlarga olib keladi. Ijobiy yoki salbiy ma'nolar vaqt o'tishi bilan so'zning semantik evolyutsiyasiga ta'sir qilishi mumkin.

6. Pragmatik siljish: Pragmatik siljish muayyan kommunikativ maqsadlarga erishish yoki turli ijtimoiy kontekstlarga moslashish uchun tildan foydalanishdagi o'zgarishlarni o'z ichiga oladi. Pragmatik ma'no o'zgarishlari nutq harakatlaridagi o'zgarishlar, xushmuomalalik strategiyalari, so'zlashuv ta'siri va o'zaro ta'sirda tildan qanday foydalanish va talqin qilinishini shakllantiradigan boshqa shaxslararo omillardan kelib chiqishi mumkin.

Xulosa

Ushbu xilma-xil ma'no o'zgarishlarini tushunish tilning dinamik tabiati va vaqt o'tishi bilan semantik evolyutsiyani boshqaradigan ko'p qirrali jarayonlar haqida tushuncha beradi. Ma'nolarning semantik, ijtimoiy, madaniy va kognitiv mexanizmlar orqali qanday o'zgarishi va o'zgarishi mumkinligini o'rganib, biz lingvistik muloqotning boyligi va murakkabligini chuqurroq tushunamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Shayxislamov, N. (2020). So'z urg'usining o'zbek va ingliz tillaridagi farqlash vazifasining qisqacha tavsifi. O'zbekistonda innovatsion ilmiy tadqiqotlar va metodlar, 13-14.
2. Shayxislamov, N. (2020). Когнитив тилшуносликда концепт: "Туй" концепти ва унинг универсал табиати. O'zbekistonda innovatsion ilmiy tadqiqotlar va metodlar, 54-60.
3. Shayxislamov, N. HOZIRGI ZAMON TILSHUNOSLIGIDA TIL VA MADANIYATNING TALQINI. Scientific Progress, 7(1), 59-70.
4. Shayxislamov, N. (2020). In the Field of Modern Linguistics-Linguoculturology. Мировая наука, (8), 33-36.
5. Шайхисламов, Н. (2020). Укувчиларнинг нуций компетенцияларни ривожлантиришда нуткнинг илмий-назарий изохд. Science and Education, 1(5).